

Sprawozdanie z 18. spotkania *International Society for the Study of Behavioural Development* (Belgia, Gandawa, 11–15 lipca 2004)

KATARZYNA LUBIEWSKA

Instytut Psychologii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Bydgoszcz

The International Society for the Study of Behavioural Development (ISSBD) jest stowarzyszeniem podejmującym międzynarodową dyskusję nad problematyką rozwoju człowieka w ciągu życia. Pomysł powołania organizacji do życia pojawił się w 1957 roku na XV Międzynarodowym Kongresie Psychologicznym w Brukseli, niemniej, formalnie rzecz biorąc, ISSBD zostało powołane do życia dopiero w 1971 roku. W trakcie tych dwunastu lat pierwotna idea stowarzyszenia była podtrzymywana przez badaczy, którzy realizowali w tym czasie międzynarodowe projekty badawcze nad rozwojem człowieka. W połowie lat sześćdziesiątych badacze ci zapoczątkowali serię regularnych spotkań, których celem było sprecyzowanie przedmiotu, struktury oraz programu działań nowego stowarzyszenia, które zostało założone w Bonn. Począwszy od 1971 roku, ISSBD zorganizowało osiemnaście spotkań odbywających się co dwa lata, z czego dziesięć odbyło się w Europie, pięć w Ameryce Północnej, jedno w Ameryce Południowej oraz dwa w Azji. Ostatnie, osiemnaste spotkanie ISSBD miało miejsce w Gandawie w Belgii latem 2004 roku. Poza stałą już formułą spotkań, ISSBD jest również organizatorem warsztatów, które odbywają się w różnych miejscach na całym świecie i są miejscem wymiany informacji na temat aktualnie prowadzonych badań nad rozwojem, miejscem wymiany poglądów, nawiązywania szerokiej współpracy międzynarodowej, a przez to światowym centrum badań międzykulturowych nad rozwojem człowieka.

Zasadnicze zadania ISSBD dotyczą pro-

mowania badań naukowych nad rozwojem człowieka w ciągu życia oraz integrowania działań naukowców wszystkich dyscyplin, pochodzących z całego świata i zainteresowanych problematyką rozwoju. Realizacji tych celów służą opisane wcześniej spotkania, odbywające się raz lub dwa razy do roku warsztaty tematyczne oraz cieszący się dużą renomą na świecie *International Journal of Behavioural Development*, który publikuje doniesienia z badań nad rozwojem w różnych jego aspektach. Zarówno ISSBD, jak i wydawnictwo przyjmują oraz promują podejście *life-span* w rozwoju człowieka. ISSBD skupia dzisiaj 1000 członków z czterdziestu siedmiu krajów i powszechnie jest uznawana za najważniejszą na świecie międzynarodową organizację zajmującą się rozwojem człowieka.

Ostatnie, osiemnaste spotkanie ISSBD odbyło się w 2004 roku w Gandawie i zostało zorganizowane przez tamtejszy uniwersytet. Osobą, która przewodniczyła komitetowi organizacyjnemu, była Leni Verhofstadt-Deneve. Dzięki niej oraz zespołowi organizacyjnemu uczestnicy konferencji nie tylko otrzymali 432-stronicowe wydanie wszystkich wystąpień, mogli codziennie czytać wydawaną na rzecz spotkania gazetkę konferencyjną, lecz mieli również okazję uczestniczyć w bankiecie powitalnym, podczas którego we wspólnym powitalnym *show*, z Leni – na co dzień nauczycielką psychodramy – w roli głównej, poznali historię ISSBD oraz Gandawy i jej mieszkańców. Zestawione przez organizatorów dane dotyczące uczestników konferencji wskazywały na 1222

uczestników z 54 krajów, wśród których najliczniejsze grupy delegatów pochodziły z: USA, Kanady, Niemiec, Holandii, Belgii, Wielkiej Brytanii oraz Japonii. Niestety, uczestnicy z Polski znaleźli się w grupie krajów z 2–10 delegatami obok Białorusi, Nigerii czy Pakistanu.

Jadąc na spotkanie ISSBD latem 2004 roku, nie wiedziałam o tej organizacji zbyt wiele, a moje oczekiwania nie były zbyt duże. Jednakże to, czego doświadczyłam w Gandawie, stało się dla mnie standardem, wyznacznikiem jakości prowadzenia badań naukowych, prezentowania wyników, dyskusji oraz organizowania konferencji (czego ze względu na liczbę uczestników osobiście nie chciałabym doświadczyć). Wykłady plenarne konferencji były prowadzone przez czołowych badaczy problematyki na świecie. Były wśród nich takie postaci, jak znany etolog z Uniwersytetu Emory Frans De Waal, doceniony przez królową Anglii za zasługi w zakresie badań Michael Rutter, psycholog osobowości oraz badacz interakcji geny x środowisko Avshalom Caspi, czołowy na świecie badacz przywiązania Marinus van Ijzendoorn, czy uczniowie Plomina, prezentujący wspaniałą szkołę analizy danych w zakresie genetyki behawioralnej.

Główne spotkanie ISSBD zostało poprzedzone kilkudniowym warsztatem pt. *Developmental Psychopathology*, który skupiał kilka sekcji plakatowo-dyskusyjnych dotyczących problemów psychopatologii rozwoju w różnych jego aspektach. Warsztaty trwały dwa dni, w tym czasie nie tylko odbywały się dyskusje nad zgromadzonymi plakatami, lecz także wykłady plenarne. Wśród nich szczególnie ważne wydają mi się dwa wystąpienia Davida Cole'a oraz Rolfa Loebera. Pierwszy z nich wskazywał na fakt uzyskania zróżnicowanych wyników badań nad depresją w zależności od przyjęcia pomiaru zmiennych kwestionariuszowych lub latentnych zmiennych dotyczących depresji mierzonej w pomiarze longitudinalnym. Cole podkreślał w swoim wystąpieniu poważną wadę kwestionariuszy, jaką jest pomiar nie tylko wskaźników depresji, lecz również chęci ukazywania się przez badanego w dobrym świetle. Rolf Loeber również przedstawił

wyniki badań longitudinalnych nad przestępczością młodzieży, które są prowadzone od 1987 roku w ramach projektu *Pittsburg Youth Study*. Badania te stanowią dzisiaj wzór badań longitudinalnych nad rozwojem, co wynika ze skali podjętych analiz. Badaniami objęto 1517 chłopców należących do trzech kohort wiekowych (I, IV i VII klasa szkoły podstawowej). Najmłodsza kohorta wiekowa była dotychczas zbadana już osiemnaście razy. Kolekcjonowane dane pochodzą od nauczycieli, rodziców oraz samych chłopców i razem tworzą niebagatelną grupę 50 tysięcy zmiennych. Innym wystąpieniem plenarnym, którego wniosek jest wart odnotowania, był wykład Avshaloma Caspiego o metodologicznym zaawansowaniu badań nad osobowością. Caspi podkreślił, że najbardziej rozpowszechnionym i przyjętym modelem badania osobowości jest pięcioczynnikowa teoria osobowości (otwartość na doświadczenia, sumienność, ekstrawersja, ugodowość oraz neurotyzm), w której dwa czynniki, ugodowość i neurotyzm, tworzą negatywny lub pozytywny typ emocjonalności.

Właściwe spotkanie ISSBD trwało cztery dni, w trakcie których odbyły się wykłady plenarne, gromadzące wszystkich uczestników, po nich zaś badacze gromadzili się na obradach w 99 sekcjach tematycznych. Zasięg konferencji podkreślały również sesje plakatowe, na których zaprezentowano ponad 800 plakatów obrazujących doniesienia z badań nad rozwojem prowadzonych na całym świecie.

Wykłady plenarne głównego spotkania ISSBD dotyczyły problematyki zróżnicowanych aspektów rozwoju. Rainer Silberstein omawiał problematykę zmiany społecznej w rozwoju człowieka na przykładzie zachodnich i wschodnich Niemiec. Problematykę rozwoju poznawczego w aspekcie zmian zachodzących w ciągu życia omawiał Ulman Lindenbergen, Hatanoi Giyoo zaś poszerzył ten aspekt o znaczenie praktycznego działania dla zmiany systemu poznawczego. Następnym podjętym przez dwóch referentów aspektem rozwoju człowieka w ciągu życia było starzenie się. James Vaupel opisał ową problematykę w aspekcie demograficznym, Laura Carstensen zaś, dyrektor *Life-span*

Laboratory na Uniwersytecie Stanforda, przybliżyła problematykę wpływu upływu czasu na zmiany w zakresie motywacji oraz poziomu rozwiązywania zadań pamięciowych. Zdaniem prelegentki, badania przeprowadzone w laboratorium wykazują, że ludzie starzy poza nim czują się znacznie lepiej, aniżeli wykazują to badania w laboratorium. Ponadto Carstensen wskazywała na fakt, że pomimo to, iż ludzie starzy „wzięci z ulicy” początkowo wypadają gorzej w zadaniach pamięciowych aniżeli młodzi, ćwiczenie z nimi sprawia, że w porównaniu z niewycwiczonymi młodymi ludźmi „z ulicy” w rezultacie osiągają w zadaniach pamięciowych lepsze od młodych wyniki.

Problematyka znaczenia bliskich więzi w rozwoju człowieka znalazła swoje miejsce w wykładzie Andrew Collinsa oraz Jensa Asendorpfa. Collins przedstawił wyniki badań w ramach projektu *Minnesota Longitudinal Study of Parents and Children*. Wskazują one na zakres, w jakim wczesnodziecięca relacja z opiekunem oraz wczesne relacje z rówieśnikami kształtują późniejsze więzi romantyczne młodych ludzi.

Bardzo interesującą część wykładów panelowych stanowiły analizy związane z interakcją genów i środowiska. Avshalom Caspi dokonał przeglądu badań nad interakcją genów i środowiska, przybliżając ostatecznie strategię pomiaru owej interakcji GxE. Wykład Thali Eley, uczennicy Richarda Plomina, stanowił uzupełnienie tego popularnego aktualnie paradygmatu, dzięki opisaniu rozwoju depresji i niepokoju w perspektywie poznawczo-genetycznego podejścia. Prezentowane przez nią wyniki badań wskazują na konieczność uwzględnienia wielopoziomowej struktury narzędzi pomiaru.

Poza opisanymi wyżej wykładami plenarnymi odbywały się sekcje tematyczne. Trudno byłoby tutaj opisać to, co działo się we wszystkich 99 sekcjach, niemniej dość dokładnie śledziłam dwie z nich. Pierwszą grupę sekcji można połączyć jednym hasłem *przwywiązanie i więzi emocjonalne w rozwoju człowieka*, drugą zaś tematem *relacji międzypokoleniowych w ciągu życia w zróżnicowanych kontekstach socjokulturowych*.

W zakresie problematyki badawczej zwią-

zanej z przywiązaniem można było wyraźnie wyłonić wiodące na świecie zespoły badawcze realizujące projekty związane z tą problematyką. Grupa niemiecka, której liderami są od lat Klaus i Karin Grossmann, przedstawiała klasyczne oraz nowe, eksperymentalne metody badania przywiązania. Opierając się na założeniach psychologii ewolucyjnej, Karen Grossmann w swoim wystąpieniu wykazała, że wypracowany przez Mary Ainsworth paradygmat badawczy *Obcej Sytuacji (Strange Situation)* nie jest dobrą strategią pomiaru przywiązania w diadzie ojciec – dziecko. Zdaniem badaczy, znacznie lepszą metodą, np. przewidywania przystosowania społecznego dzieci, jest obserwacja zachowań ojcowskich. Kanadyjscy badacze, z wiodącą osobą Rejeana Tessiera, zaprezentowali wyniki badań nad wczesnodziecięcym przywiązaniem dzieci przedwcześnie urodzonych oraz poczuciem dobrostanu ich rodziców. W tej tematyce mieszczą się również prezentowane na konferencji badania zespołu szwajcarskiego, które przedstawił Blaise Pierrehumbert. Wnioski badaczy tej problematyki wskazują na to, że 40% badanych wcześniaków przejawia zdeorganizowany styl przywiązania, podczas gdy w populacji ten styl przejawia zaledwie 10% dzieci. Należy jednak podkreślić, że badania nad tym problemem powinny być kontynuowane, ponieważ nie wszystkie przedstawiane na konferencji wyniki to potwierdzają. Ciekawych zestawień dokonali w swoich wystąpieniach czołowi badacze problematyki przywiązania Marinus Van Ijzendoorn oraz Joan Stevenson-Hinde. Van Ijzendoorn zestawiał ze sobą różne metody badania przywiązania, wykazując przy tym różnice pomiędzy nimi oraz konieczność wprowadzenia do badań nad przywiązaniem metod związanych z neuropsychologią, genetyką zachowania oraz genetyką molekularną. Autor, powołując się na najnowsze badania angażujące te dyscypliny nauki, wskazał na konieczność poszukiwania przyczyn zróżnicowania stylów przywiązania w genach, których określona konfiguracja zwiększa np. poziom podatności jednostki na dezorganizację stylu przywiązania. Joan Stevenson-Hinde dokonała zwięzłego zestawienia ze sobą metod pomiaru

przywiązania, jakimi są *Strange Situation*, *Child Attachment Interview* oraz *Manchester Child Attachment Story Task*.

Następną sekcją, w której można było zaobserwować pracę międzynarodowych zespołów badawczych, była grupa zajmująca się pod przewodnictwem Giseli Trommsdorff analizą rodzinnych relacji międzypokoleniowych w różnych kulturach. W tej sekcji były prezentowane głównie wyniki badań przeprowadzonych przez międzynarodowe zespoły w ramach projektu *Value of Children Study*. Obrady nie tylko nakreśliły obraz międzypokoleniowych relacji w takich krajach, jak Chiny, Rumunia czy Turcja, lecz także pokazały historyczne zróżnicowanie wyników badań w jednym kraju na przestrzeni kilkudziesięciu lat.

Podsumowując moje wrażenia z 18. spotkania ISSBD w Gandawie zeszłego roku, ponownie muszę podkreślić niesamowite bogactwo wystąpień, ich światowy, jeżeli chodzi o jakość badań, poziom oraz doniosłość zaprezentowanych wyników badań. 18. spotkanie ISSBD było rzeczywiście miejscem, które zgodnie

z założeniami organizatorów umożliwiło zaprezentowanie tego, co dzieje się na świecie w psychologii rozwoju człowieka w ciągu życia, wymianę doświadczeń, pojawienie się inspiracji do dalszych badań, oraz miejscem, w którym bardzo często nawiązywała się współpraca międzynarodowa. Życzyłabym sobie oraz innym badaczom takich inspiracji na każdej konferencji naukowej. Niestety, te bogate, przywiezione przeze mnie z Belgii doświadczenia naukowe stały się również dla mnie źródłem smutnych przemyśleń, które można ująć w dwóch pytaniach: kiedy w końcu grupa polskich psychologów rozwojowych na spotkaniach ISSBD będzie lokowała się przynajmniej w grupie do 40 reprezentantów? Dlaczego krajowe konferencje wydają się nie dorównywać do światowych standardów pod względem wyselekcjonowanych i zaprezentowanych na nich wyników badań? Odpowiedź na pierwsze pytanie nasuwa mi się sama w związku z 19. spotkaniem ISSBD w 2006 roku. Niestety, odbędzie się ono w Australii...

III. SPRAWOZDANIA I RECENZJE